

In 2023 kwamen ongeveer 375.000 lachgascilinders bij het zwerfafval terecht. Ze staan naast containers, in het groen, op stoepen en ze liggen in het water. Inwoners van Nederland, gemeenten en vrijwilligers die de stadsnatuur schoonhouden zitten ermee in hun maag. Wat te doen?

Cilinders mogen niet in de afvalcontainers, omdat ze kunnen ontploffen bij het samenpersen in de vuilniswag en bij verhitten in de afvaloven. Je hebt als betrokken bewoner alleen de keuze om ze te laten liggen of mee te nemen naar huis. Als vrijwilligers cilinders zouden willen verzamelen, opslaan, vervoeren en inleveren op het milieupark vraagt dat veel. Tegenover die inspanning staat nu geen beloning en regelmatig vertellen medewerkers bij het milieupark dat vervoeren en inleveren van cilinders niet is toegestaan. Dat is feitelijk onjuist, maar ontmoedigt particulieren wel om cilinders in te leveren. Ook leeft het idee dat het in bezit hebben van een lege cilinder strafbaar zou zijn, wat niet het geval is. In de praktijk kiezen ook de meeste fanatieke stadsopruimers ervoor om cilinders te laten liggen. Er is kortom werk aan de winkel om het inleveren van cilinders te normaliseren.

Op dit moment is het dumpen van cilinders in de buitenruimte nog de norm; een probleem dat is ontstaan na het opnemen van recreatief lachgasgebruik in de Opiumwet vanaf januari 2023. Tot het verbod inging was de handel legaal en bestond er een goed functionerend statiegeldsysteem op niet-wettelijke basis. De statiegeldcilinders hebben sinds het verbod plaatsgemaakt voor wegwerpcilinders. Dat heeft geleid tot een nieuwe categorie hardnekkig zwerfafval.

Cilinders in de openbare ruimte doen het aanzien van wijken geen goed. Het roept een stigma op van drugsgebruik en sociale problematiek. Het duurt regelmatig wekenlang voordat cilinders -na een melding- worden opgehaald. Natuurlijk kan het van straat halen vast nog iets sneller en efficiënter worden gedaan door gemeenten, maar daardoor zullen ongetwijfeld ook de maatschappelijke kosten voor het opruimen en verwerken van een zwerfcilinder verder stijgen dan de 45 euro die het nu gemiddeld al kost. Alleen ADR-gecertificeerde medewerkers mogen ze meenemen.

Rondslingerende cilinders hebben ook effect op het veiligheidsgevoel. Een opgeruimde wijk straalt uit dat mensen zorgdragen voor hun woonomgeving en elkaar en dat bewoners betrokken zijn bij wat op straat gebeurt. In een straat met cilinders en ander zwerfafval voelen passanten zich anoniem en is de kans op verloedering en ongewenst gedrag groter. 'Zwerfafval wordt geassocieerd met minder sociale controle in de buurt, meer criminaliteit en onveiligheid', aldus het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

De zwerfcilinders doen ook iets met de trots en het welbevinden van bewoners. Rotterdammers voelen zich soms wanhopig door de alsmaar voortdurende stroom cilinders die opduiken en vaak lang blijven liggen. Cilinders verlagen het woongenot en de uitstraling van de buitenruimte en bewoners hebben nauwelijks handelingsperspectief om er iets aan te doen.

De cilinders vormen daarnaast een enorme kostenpost voor de samenleving én een risico. Bewoners die lang aankijken tegen cilinders, kunnen besluiten om zo'n cilinder in een container te gooien. In buien van baldadigheid of agressie liggen cilinders voor het grijpen en dan kunnen daarmee schade of verwondingen worden aangericht. Kinderen kunnen ermee gooien, spelen of experimenteren en jongeren zien in hun eigen woonomgeving dat het gebruik van lachgas gangbaar is, wat de drempel verlaagt om het te proberen. Ook zijn cilinders een groot risico voor de veiligheid van medewerkers bij afvalverwerkers. Het is een wonder dat nog geen slachtoffers zijn gevallen, want een ontploffende cilinder gedraagt zich als een projectiel.

Maar gelukkig kunnen lege lachgasflessen niet spontaan ontploffen, ook niet als ze door een particulier naar een milieustraat worden gebracht.

Uniform inzamelsysteem

Zwerfie Rotterdam wil een einde aan zwerfcilinders, heeft alternatieve oplossingen bekeken én juridisch laten toetsen en komt tot de conclusie dat er maar één effectieve oplossing is; inzameling op alle milieuparken in Nederland met een overall gelijke inleververgoeding. Een financiële prikkel houdt cilinders van straat, uit de natuur en uit het restafval. En cilinders die ondanks de vergoeding toch worden gedumpt, zullen door cilinderjagers en afvalvrijwilligers snel worden opgeruimd.

Bij een proef bij de AEB met een inleververgoeding van 5 euro gedurende vijf maanden op slechts één locatie zijn tot en met 18 februari dit jaar 80.000 cilinders ingenomen, waarbij de verhouding tussen gedumpte flessen in de buitenruimte versus het aantal ingeleverde flessen in Amsterdam volgens een rapport van de NVRD is omgekeerd van 85/15 naar 15/85. Deze ene locatie is afgelegen en toch nam het aantal zwerfcilinders erg af. Bij een fijnmazig netwerk van inleverlocaties mag verwacht worden dat het aantal cilinders in de buitenruimte nog drastischer zal dalen en daarmee ook de kosten en risico's.

Een inleververgoeding is overigens niet hetzelfde als statiegeld. Bij statiegeld betaal je een borg die je terugkrijgt bij het inleveren van een verpakking. Een wettelijke regeling voor statiegeld op een onwettig product is niet mogelijk. Een inleververgoeding waarvoor geen borg is betaald, kan wel.

Voordelen van een uniform inzamelsysteem

- Een (indirecte) kostenbesparing voor alle huishoudens.
- Veel minder zwerfafval.
- Minimaliseren risico op (gewelds)incidenten met rondslingerende cilinders.
- Minimaliseren risico op slachtoffers onder medewerkers in de afvalverwerking.
- Lachgasgebruikers komen 'geanonimiseerd' op de radar. Dit biedt een kans om op inleverlocaties voorlichting te geven over gezondheidseffecten en hulpverlening.
- Minimaliseren risico dat lachgasgebruikers of bewoners een cilinder in de container gooien.

Kerncijfers en kosten

Het afdanken van lachgascilinders heeft in het eerste jaar bij gemeenten en afvalverwerkers geleid tot een kostenpost van minimaal 114 miljoen euro én tot 375.000 wegwerpcilinders in de openbare ruimte en op de milieuparken. Dit blijkt uit cijfers van de NVRD. Daarnaast zijn 68.000 cilinders in beslag genomen (door handhaving en opsporing), 65.000 ingeleverd bij afvalverwerkers en nog eens 92.000 cilinders kwamen bij het restafval terecht. Nog eens tienduizenden cilinders zijn in afvalovens terechtgekomen en ontploft. In totaal gaat het om ruim een half miljoen 'geconsumeerde' cilinders.

Het opruimen van zwerfcilinders in de buitenruimte kost inclusief verwerking gemiddeld 45 euro per cilinder, in totaal 17 miljoen. De schade door ontploffingen is berekend op 65 miljoen en tezamen met de kosten voor voorsortering komt de rekening in 2023 daarmee ruim boven de 100 miljoen euro uit.

Op grond van het kostenonderzoek van de NVRD uit 2023 hebben wij berekend wat de kosten zouden zijn bij een goed functionerend landelijk inzamelsysteem. De kale kosten voor enkel het inzamelsysteem met de inleververgoeding komen op ruim 5 miljoen euro. Met alle overige kosten erbij komt het op grofweg 24 miljoen euro (een optelsom van inleverpremies, verwerkingskosten van cilinders op basis van de huidige gemiddelde tarieven, toegerekende arbeidskosten voor de inname, uitvoeringskosten voor backoffice, administratie en onder meer kosten voor terug-pin-terminals).

Het invoeren van een landelijk inzamelsysteem kan de samenleving een besparing opleveren van zo'n 90 miljoen euro.

Nadelen

In Zwerfie Rotterdam heeft zich goed verdiept in dit dossier en wil voor de volledigheid ook de nadelen aanstippen. U kunt dan zien waarom wij toch kiezen voor een uniform inzamelsysteem. Een inleververgoeding kent nadelen, maar die wegen naar ons idee niet op tegen de voordelen. Zo kun je beredeneren dat een inleverpremie een verkapte subsidie is aan lachgasgebruikers. Principieel gezien is dat een legitiem argument, maar het houdt geen rekening met de baten voor de samenleving. Gezamenlijk

maken we nu veel méér onkosten voor het illegale recreatief gebruik van lachgas dan bij een inzamelsysteem. Een inleververgoeding is niet 100% perfect, maar beter dan de kwaal te laten voortduren.

Een ander tegenargument is dat lachgasgebruikers en cilinderjagers risico zouden lopen als zij de cilinders naar het milieupark vervoeren. Gebruikte lachgascilinders zijn echter gelijk aan andere (lege) drukhouders, die door particulieren vervoerd mogen worden. Regelgeving voor het vervoer van gevaarlijke stoffen over de weg (de ADR) is niet van toepassing. Wij schatten bovendien in dat het risico op incidenten veel groter is als cilinders langdurig blijven rondslingeren in de openbare ruimte.

Handhaving

Opsporing en handhaving wordt ook wel als alternatief aangedragen. Met opsporing en boetes is niets mis, maar het werkt niet even goed als een inzamelsysteem. Vorig jaar zijn 'slechts' 68.000 cilinders onderschept. Opsporing alleen is dus niet effectief genoeg gebleken om risico's en extra kosten in de afvalketen te beteugelen. Intensivering van de opsporing biedt geen soelaas om recreatief gebruik wél volledig uit te bannen. De politie kampt bovendien met flinke onderbezetting en hoge werkdruk.

In Rotterdam zijn hogere boetes voor het dumpen van cilinders geopperd, tot maximaal 20.000 euro bij herhaling. Als dit juridisch stand zou houden, zullen lachgasgebruikers zich hooguit meer aan het zicht onttrekken en dus slechter bereikbaar zijn voor hulp en voorlichting. De pakkans is bovendien relatief klein en de kans op een tweede én derde heterdaadje nihil (herhaling is nodig om een last onder dwangsom te kunnen innen).

Rijk aan zet

Zwerfie Rotterdam vindt dat het Rijk aan zet is om het initiatief te nemen tot een landelijk inzamelsysteem.

Indien het Rijk zich afzijdig blijft houden, dan vrezen wij dat alles blijft zoals het nu is. Het is bestuurlijk en organisatorisch zeer ingewikkeld om een uniform systeem van onderaf in te richten. Zo'n proces zal veel tijd en geld vergen met een kleine kans op succes. Als de Tweede Kamer niets doet blijven problemen voortbestaan. Sturing vanuit het Rijk voorkomt juist dat sommige gemeenten wellicht anders besluiten zonder een rijksregeling. En bij witte vlekken op de kaart is de kans op cilinders bij het restafval en in afvalovens even groot vanuit eventuele gemeenten die niet meedoen. Bovendien leidt het tot ongewenst cilindertoerisme. Kortom, regie vanuit het Rijk is gewenst en noodzakelijk.

Vanuit Zwerfie willen wij ons niet mengen in de discussie over de kostenverdeling, maar het zou naar ons idee een goede geste zijn als het Rijk minimaal de jaarlijkse kosten van 5 miljoen euro voor het uniforme inzamelsysteem voor haar rekening zou nemen.

Tot slot

De tijd van wegstijven of soebatten over de kostenverdeling van een status quo, is voorbij. Eigenlijk wil iedereen dat er iets gebeurt: de gemeenten (die nu extra kosten maken voor het opruimen van rondslingerende lachgasflessen), de afvalverwerkers (die schade hebben door ontploffingen en waar werknemers grote risico's lopen) en burgers die afval opruimen (en de dingen tegenkomen en het niet kunnen weggooien in een container). We willen allemaal hetzelfde; inzameling mét inleververgoeding.

Het is zaak om nu de problematiek te erkennen en de kosten voor de samenleving zo laag mogelijk te houden en daarbij de lasten eerlijk te spreiden over huishoudens. Daarvoor is een landelijk inzamelsysteem een slimme zet en een mooie koopkrachtmaatregel. In 2023 waren de maatschappelijke kosten omgerekend gemiddeld 14 euro per huishouden. Met een goed functionerend landelijk inzamelsysteem zou dat slechts 2,70 euro zijn geweest. Wij doen een dringende oproep aan de Tweede Kamer om de problematiek niet ongeregeerd te laten voortduren en snel de knoop door te hakken. Niets doen is simpelweg geen optie.

Ivo Rodermans, namens Stichting Zwerfie Rotterdam en haar ruim 250 vrijwilligers.